

FOLYÓIRAT + HÁTTÉR-MAGYARORSZÁG

Joó András: A „nemzet aranya”

Tények és kérdőjelek – jelzi már tanulmányának alcímében is a történész szerző, aki két esztendővel ezelőtt

roppant érdekesítő dokumentum-együtttest adott közre Wettstein János hagyatékából. A szakmai berkeken túl

kevésbé ismert karrierdiplomata – a második világháború idején egyebek mellett Magyarország prágai és berni követe – 1944 februárjában a „nemzet aranyának”, pontosabban annak egy svájci bank széfjébe kimentett részének lett az egyik kezelője. A száz színarany rúd – akkori értéken 6 millió svájci frank – arra szolgált (volna), hogy ha Horthy kormányzó és a törvényes kormány „alkotmányos feladatának nem fog eleget tehetni”, például a németek megszállják Magyarországot, akkor a működést országon kívüli területre lehessen áthelyezni. Mint ismert, ez nem történt

meg. A szupertitkos akciót Kállay Miklós kormányfő (képünkön) az 1939-es háborús felhatalmazási törvény alapján hozta tető alá, s a „Kállay Alap” fölötti rendelkezési jogot három megbízható diplomatájára, Bakách-Besenyey Györgyre, Vladár Ervinre és Wettsteinre ruházta. Aki a megbízásukat már a kezdet kezdetén alapvetően eltérően értelmezték. A rendkívül szövevényes, és a történetírás fehér foltjának számító história feltárássá vállalkozó Joó András a forrásközlés és az arra támaszkodó nyomozása után most pazarul összefoglalta mindazt, amit immár tudni lehet addig a pillanattig, amikor 1949. augusztus 22-én a kommunista hegemoniájú államvezetés jogi és diplomáciai manőverek nyomán hozzájutott az aranyrudak maradékához. A háttér-Magyarország ezen epizódja nagy vonalaiban mára tisztázódott, maradtak azonban bőven – ahogy az alcím is közli – kérdőjelek. Például az az „apróság”, hogy mire fordítódott és miként csapant a negyedére az alap vagyona.

SZÁZADOK, 2020/2.

KÖNYV + ELSŐ SZOVJETKÉNT A FEHÉR HÁZBAN

Ljudmila Pavlicsenko: A halál asszonya. Sztálin mesterlövésze voltam

Az utolsó szó otthon a katona apáé volt, aki 1932-ben azt mondta, mindkét lányának munkába kell állnia. Az emlékirat szerzője hiába érvelt, hogy tizenhat évesen még tanulni szeretne, csak hét osztályt járt ki. Azon a nyáron ugyanis fia született. Egy régi fegyvergyárban esztergapad mellé került, és a szabadidejét is az üzemben töltötte. Ő, aki gyerekkorától a fiúk vezére volt a játékban, mert jobban csúzlizott bármelyiküknél, a lövészsakkört választotta. Született tehetségnek bizonyult, és mire kitört a háború, már mesterlövész-oklevéllel jelentkezett katonai szolgálatra. A fronton szembesült azzal, hogy a hadseregnek koránt sincsenek olyan pontos fegyverei, mint a sportlövőknek. Az ellenséges halottaktól zsákmányoltak távcsöves puskákat. Sokszor

csengtek a fülében az oktatója szavai: „A mesterlövész egyetlen lövést adhat le, és az életével fizet azért, ha elvétí a célt.” Ljudmila fagyban akár napokig is mozdulatlanul várt a rejtekében, hogy meghúzza a ravaszt. Nem egészen egy év alatt 309, mások által is igazolt találatot ért el. Ha a tanúk nélküli lövéseket számítjuk, 500 ellenséges katonával végzett. A többszörösen sérült fiatal nő diplomáciai feladatot kapott: az Egyesült Államok közvéleményét kellett megnyitnia 1942-ben a hazáját mentesítő nyugati front megnyitásáról. Az első szovjet állampolgár volt, akit meghívtak a Fehér Házba. Őrnagy fokozatban, a Haditengerészeti Kutatóintézet történészeként szerelt le 1953-ban. A háborúban a tiltás ellenére vezetett naplójából kezdte írni visszaemlékezéseit, amelyek akkoriban nem jelenhettek meg. Fia özvegye juttatta el a mostani könyv szerkesztőinek a fennmaradt kéziratot, amelyből a szerző minden lojalitása ellenére is kirajzolódik a szovjetunióbeli viszonyok.

KOSSUTH KIADÓ

KÖNYV + TESTKÖZELI ADY

„Valaki útra vált...”

Olyan ez az egynegyedezer oldalas míves album, mintha a házigazda bizalmába fogadva a látogatót megmutatná neki a féltve őrzött családi kincseket, magyarázatokért kiáltó leveleket, ilyen-olyan hivatalos papírokat, elsárgult fecniket, fényképeket, telefirkált könyveket. A házigazda ezúttal az Országos Széchényi Könyvtár, a magyar-rázók pedig a kötetet összeállító és tanulmányokkal gazdagító irodalmárok, Boka László és Rózsafalvi Zsuzsanna. Az archívum főszereplője pedig a tankönyvek (egyelőre még) kötelező költője, az immár száz esztendeje a halottak élén menetelő, vigasztalanságával vigaszt adó, kétségbeesett útkeresés-

tervezte kötetből az ismerősen is ismeretlen poéta „műhelye”, kapcsolattrendszere és remekművekbe kínlódomott magánélete tárul fel. Mivel a könyvtárnyi szakirodalomból már minden tudható abból, ami ebben az albumban szerepel, feltárulás helyett helyénvalóbb tehát úgy fogalmazni, hogy e kötetrel a költő és költészetéről kerül testközelbe. Igen, tudjuk, hogy Ady mulatós, nótázós volt,

sével utat mutató vátesz: Ady Endre. Az OSZK 1200 darabos Ady-gyűjteményéből összeállított s Vincze Judit tipográfus

hogy szeszekkel csiholta az ihletet, de „kedvenc cigányának”, Vak Gyula hegedűsnek gyűrött-poros zakós portréját megpillantva a csilláros kávéházból cigarettafüstös kiskocsmába kalauzol minket a képzeletünk. A Brüll Adél kalapos-tükrös-fátyolos pózolásait megörökítő amatőr felvételek láttán még átélhetőbbé válnak a Léda ihlette héjanasz-sorok („Dúlnak a csókos ütközetek. / ... Egymás husába beletépünk.”) Az 1919-es érmindszenti partecédula – melyről „csak” a feleség, Csinszka, vagyis Boncza Berta neve hiányzik – meglepő elképzeléssel szolgál: a gyászoló család úgy gondolta, hogy „drága halottunk” csak ideiglenesen marad eltemetve Budapesten.

OSZK-MMA KIADÓ